

*Барна Христина Василівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії
та методики дошкільної освіти,
Керестей Антоніна Михайлівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

МОРАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Наукова проблема сутності моральної свідомості дошкільників змістовно спирається на тлумачення системи понять, таких як: мораль, моральність, моральна свідомість, виховання, моральне виховання. Для того щоб окреслити головний зміст складової моральної свідомості, потрібно звернутись до вітчизняної традиції тлумачення понять.

Треба сказати, що велике значення моральної свідомості в розвитку та формуванні особистості усвідомлювалось в педагогіці ще з давніх-давен. Багато хто з видатних педагогів минулого підкреслювали, що підготовка доброзичливої людини не може зводитись тільки до її освіти і розумового розвитку, і на перший план висували моральне формування особистості. У своєму трактаті «Наставление нравов» чеський педагог Я.Коменський цитував філософа Сенеку, який писав: «Навчись спершу добрим правилам моралі, а потім мудрості, бо без перших важко навчитись останній». Там же він наводив народний вислів: «Хто встигає в науках, але відстає в добрих правилах моралі, той більше відстає, ніж встигає».

У педагогічній науці, поняття «мораль» й «моральність» походять (від лат. *moris* – норів, вдача, звичаї) і означають сукупність норм поведінки, спілкування та взаємин, що прийняті в соціумі, і мають фундаментальне значення для теорії морального виховання.

Мораль - це система ідей, принципів, законів, норм і правил поведінки та діяльності, які регулюють гуманні стосунки між людьми за будь-якої ситуації на демократичних засадах.

Моральна свідомість - складний, суперечливий феномен духовної культури, що має свої рівні, форми, структуру. Вона функціонує на двох рівнях - емоційно-почуттєвому та раціонально-теоретичному, які існують у взаємодії, єдності, доповнюючи один одного.

Моральна свідомість є складовою частиною суспільної свідомості, та характеризується всіма притаманними їй ознаками. Вона є людською формою відображення і духовного освоєння дійсності.

О.Целікова вважає, що моральна свідомість особистості структурно характеризується наявністю: ієрархії моральних цінностей; моральних уявлень; моральних поглядів; моральних переконань; моральних мотивів; здійснювані у вчинках й поведінці моменти раціонального та емоційного.

У структурі моральної свідомості О.Бондаревська виділяє три компоненти:

- нормативний, до якого належать моральні знання, моральні поняття, принципи, ідеї, що виражають вимоги суспільства до поведінки людей і які стали надбанням особистості;
- оціночний, до якого належать оцінка й самооцінка, ідейноусвідомлені оцінні критерії, що використовує особистість в практичній діяльності;
- регулятивний, до якого належать почуття, ставлення, переконання та інші компоненти свідомості, що здійснюють вплив на поведінку особистості.

Досліджуючи проблему виховання моральної свідомості, І.Мар'єнко виділяє такі її структурні елементи: моральні уявлення; моральні поняття; моральні знання; моральні переконання; ціннісні орієнтації; інтерес до моральних проблем; моральні мотиви; моральні стосунки.

У дошкільному віці створюються найсприятливіші умови для формування

особистості. У цей період формуються перші уміння, навички та звички, початкові моральні судження й оцінки, моральна поведінка, зростає дієвість моральних уявлень.

Моральне формування особистості дошкільника вимагає дотримання певних педагогічних умов:

1) гуманне ставлення вихователя до дітей, прагнення зрозуміти дитину, її стан, мотиви вчинків;

2) забезпечення розуміння дітьми морально-етичних категорій під час читання книг з моральним змістом як на заняттях, так і в повсякденному житті;

3) створення під час етичної бесіди активної практичної та інтелектуальної діяльності дитини, що формує доброзичливі взаємини.

Одним із засобів моральної свідомості старших дошкільників педагоги вважають етичну бесіду – розмова вихователя з дітьми. Проведення етичних бесід має включати в себе:

- підготовчий етап;

- проведення бесіди;

- організацію і оцінку повсякденної діяльності й стосунки дітей на основі засвоєних моральних норм і правил.

Проведення бесіди вимагає великої майстерності від вихователя. Головна вимога – забезпечити активність дітей в процесі самої бесіди. Правильно коли вихователь, який провівши бесіду, задає питання, приводить яскраві приклади, робить короткі переконливі зауваження, спрямовує і уточнює висловлювання дітей, не дає закріпитися неправильним думкам.

Як цілеспрямований процес, він оптимально дієвий, коли організується вихователем з урахуванням взаємодії суб'єктивних і об'єктивних чинників і здійснюється в процесі моральної діяльності, яка спрямовується на утвердження моральних принципів, норм, що регулюють моральні відносини

Виходячи із засад моральної свідомості відзначимо специфічні групи вартостей, серед яких ми виділили моральні якості особистості, що покликані підвищити рівень моральної вихованості: доброта, чесність, справедливість, щирість, гідність, милосердя, любов, прощення, мудрість, самовідповідальність, вірність, толерантність, гостинність, відкритість, мужність, героїзм, злагода та ін.

Отже, теоретична система засад основ моральної свідомості дає зрозуміти його сутність як категорії морального виховання, та залишає відкритим питання формації даної категорії у навчально-виховному процесі ДНЗ.

УДК 373.2.013.75

***Барна Христина Василівна,**
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії
та методики дошкільної освіти,
Станкович Яна Павлівна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ ЯК МЕТОДУ В НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Розвиток особистих якостей та психічних процесів дошкільника відбувається паралельно з оволодінням практичними навичками, прийомами пошукової діяльності. Таким чином, в оновленому, реформованому дошкільному навчальному закладі, дитина повинна оволодіти знаннями та практичними навичками. Молодший дошкільний вік є найбільш

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>